

נאום של תדיאוש טרוסקולסקי, ראש העיר ביאליסטוק, בחגיגות 80 שנה למרד גטו
ביאליסטוק, 16 באוגוסט 2023

ניצולים נכבדים,

משפחות ניצולי גטו ביאליסטוק,

Your Excellencies

נכבדי

אני רוצה לברך את כולכם שהתאספתם ביום השנה ה-80 להתקוממות, מרד וחסול גטו ביאליסטוק. כדי לחלוק כבוד לגיבורים כאן, למרגלות האנדרטה המוקדשת לזכרם. בזכרנו את מורדי הגטו, ברצוננו גם להשתחוות לכל הצללים של כל הקהילה היהודית בביאליסטוק שנרצחה באותה עת ובפני כל קורבנות פשעי הנאצים.

תושבים יהודים היו כאן, בעיר שלנו, מהרגע הראשון. כאשר במחצית הראשונה של המאה השמונה עשרה, מיסד ביאליסטוק, יאן קלמנס ברניצקי, הפך יישוב קטן למקום מגורים תוסס ומפואר, הקהילה היהודית כבר הייתה קיימת ופעלה כאן. פריחתה של ביאליסטוק במאה לאחר מכן לא הייתה מתאפשרת ללא השתתפותם, ללא עבודתם הקשה של תעשיינים יהודים, אנשי תרבות וחינוך.

לפני שמונים שנה, חלק זה של עירנו חדל להתקיים. שכנינו נעלמו לנצח. העיר שלנו נשדדה מחלק בלתי נפרד מתרבותה ומאופייה. והרי, העיר הזאת, ביאליסטוק שלנו, כמו פולין כולה באותה תקופה, נוסדה על מגוון תרבותי, על העושר הנובע ממסורות רבות ותרבויות שונות שאחת החשובות שבהן הייתה היהודית.

לאחר הכיבוש הנאצי הפכה פולין במשך חצי מאה לתחום ההשפעה של מוסקבה. במשך זמן כה רב לא יכולנו לכתוב בכנות על ההיסטוריה שלנו – כולל ההיסטוריה היהודית-פולנית המשותפת. בינתיים דאגו הסובייטים ועוזריהם להשאיר כמה שפחות עקבות מהקהילה שנרצחה.

כאשר, לאחר נפילת הקומוניזם, יכולנו לדבר בגלוי על מה שקרה לפולנים במאה העשרים, הבנו מיד שעל ידי הפרכת ההיסטוריה של פולין, עלינו להתמודד גם עם המורשת היהודית. על אירועים כאלה, שהקומוניסטים לא הרשו להם לומר את האמת, נהגו הפולנים לומר שהם "כתמים לבנים" בהיסטוריה שלנו. מהר מאוד הבנו שאי אפשר לנסות לשכתב את ההיסטוריה הזאת בלי נוכחות של יהודים פולנים בתוכה. זה יהיה הגדול ביותר מבין "כתמים לבנים" אלה. מוטלת עלינו החובה לתבוע את זכרם של אחינו ואחיותינו שכבר אינם כאן. ולכן אנחנו נפגשים כאן כל שנה.

אבל זה לא מספיק. חגיגות יום השנה או הנצחת מקומות חשובים לקהילה היהודית בביאליסטוק אינם מספיקים. ראשית, עלינו לזכור שהעיר הזאת, שאנחנו כל כך אוהבים, לא הייתה מתקיימת בלי תושביה היהודים.

נכבדי,

התרבות הפולנית והיהודית התפתחו יחד במשך מאות שנים, זו לצד זו. עלינו להיות מסוגלים להבין כמה השפעה הייתה לשתי התרבויות האלה זו על זו. אני בספק אם מישוהו שמכיר את התרבות הפולנית יכול לדמיין אותה ללא ההשפעה וההשראה שמגיעות מהתרבות היהודית. לכן, הרס תרבות זו היה בעת ובעונה אחת מכה קשה לכל התרבות הפולנית שלפני המלחמה – התרבות המשותפת של מולדתנו המשותפת.

הגרמנים ניסו לעשות חלוקה כזאת, הפרדה בין שני העמים, לבנות את ביתם יחד. כבר בתחילת הכיבוש הנאצי חולקה עירנו בחומה. חומה זו, שאת שרידיה, אנו יכולים לראות עד היום, נועדה להפריד אחת ולתמיד את אלה שחיו ועבדו עד כה זה לצד זה. עם זאת, זה לא הספיק. לפני שמונים שנה החלו ברברים גרמנים לחסל את גטו ביאליסטוק. עם זאת, הם נתקלו בהתנגדות; לוחמי הגטו עמדו נגדם. בואו ננסה לדמיין אותם היום – חמושים רע, לא מאומנים, רעבים, כי רעב קטלני היה חיי היומיום של העיר הזאת... ובכל זאת הם נראים לנו כדמויות כמעט מתוך מיתוס עתיק,

מסיפורים על מכבים או מגיני מצדה. וכמיתוס, הם עדיין נוכחים בקרבנו; אני מאמין ששמות כמו מרדכי טננבאום ודניאל מושקוביץ', כמו חייקה גרוסמן, חסיה בורנשטיין-בייליצקה, אווה קרצובסקה, מרילקה רוז'יצקה, ברוניה ויניצקה-קליבנסקה וכמו מאות אחרים – שמות של אנשים שלא הרשו לעצמם להישבר, לא יישכחו לעולם. המאבק שלהם היה על עקרונות כמו כבוד האדם. מאבק כזה, יהיה סופו מר אשר יהיה, לובש תמיד ממד אוניברסלי, וזכרם של גיבורי הגטו יישא מסר ייחודי לנצח. זהו מסר של תקווה, שאומר שבסופו של דבר הטוב תמיד מנצח, אחרת יהיה קשה לדמיין את הישרדותנו בעולם הזה.

אבל יש לזה גם לקח חשוב. אמנם, אפשר להתנחם במחשבה שגזענות ושנאת זרים מהוות כיום שוליים קטנים ולא משמעותיים בחיי החברה שלנו. עם זאת, ימי הנצחה כמו זה של היום צריכים להזכיר לנו באופן מיוחד שכל ניסיון לקדם בפומבי חשיבה מסוג זה, שולי ככל שיהיה, חייב להיתקל בהתנגדות עזה לפני שהוא מתחזק. ההיסטוריה מלמדת אותנו על מטורפים רבים שהצליחו לנצל נסיבות כדי לצבור כוח ולעשות רע שאין לו תקנה. לכן, אני רוצה להדגיש בהדגשה: אין הסכמה בפולין, אין הסכמה בעולם, אין הסכמה בבליסטוק לחלק אנשים על בסיס דתם, לאומיותם או כל סיבה אחרת.

אדוני/גברתי היקרים, אורחים נכבדים,

ביאליסטוק של היום היא עיר ייחודית לנו, תושביה. אנו שואפים להפוך אותה למתפתחת ויפה, להפוך אותה למקום הטוב ביותר לחיות בו. עם זאת, שום מאמץ לא יאפשר לנו היום לבנות מחדש את מה שנלקח מאיתנו בעל ידי השמדת אחינו היהודים התושבים. לכן, כאשר אנו נפגשים כאן כדי לחלוק כבוד לגיבורי הגטו, להרכין ראש בפני אומץ ליבם מול הפשע, רבים מאיתנו אינם יכולים להשתחרר מהמחשבה שלפני שמונים שנה לא רק אלה שעמדו מול הנאצים מתו.

שלפני שמונים שנה נרצחה עירנו.